

KLEMEN KOCJANČIČ*

Med mitom in resnico: razvoj vojnega zgodovinopisja na primeru bitke za Dražgoše

IZVLEČEK

Eden najpomembnejših dogodkov na Slovenskem v času druge svetovne vojne je bila nedvomno bitka za Dražgoše, ki je potekala januarja 1942 med partizanskim Cankarjevim bataljonom in nemškimi okupacijskimi silami. Medtem ko potek ter posledice same bitke nikoli niso bile sporne, pa to ne velja za nekatere pomembne detajle o bitki. Na podlagi analize najvplivnejših zgodovinopisnih del o dražgoški bitki bo prikazano, kako se je narativ o bitki – predvsem o vprašanjih, katere nemške enote so sodelovale v bitki in kakšne so bile njihove izgube – skozi desetletja spreminjal ter kako so zgodovinopisna dela prešla v politično rabo. Namen prispevka je pokazati pomen (vojaške in vojne) zgodovinopisne stroke pri nenehnem stremenu k iskanju resnice o zgodovinskih dogodkih, ne glede na mitološko avro okoli njih.

KLJUČNE BESEDE

Vojaška zgodovina, druga svetovna vojna, Dražgoše, zgodovinopisje, nemška okupacija, partizani

ABSTRACT

BETWEEN MYTH AND TRUTH. THE DEVELOPMENT OF WAR HISTORIOGRAPHY ON THE EXAMPLE OF THE BATTLE OF DRAŽGOŠE

One of the most important events that took place in Slovenia during the Second World War was undoubtedly the Battle of Dražgoše, fought in January 1942 between the Partisan Cankar Battalion and the German occupying forces. Whereas the course and aftermath of the battle itself have never been disputed, a few important details related to it have for decades remained the subject of debate. Based on the analysis of the most influential historiographical works on the Battle of Dražgoše, the article will demonstrate how the knowledge about the battle—primarily regarding the questions of what German units participated in it and what losses they suffered—has changed over decades as well as how historiographical works also began to be used for political purposes. The aim of the article is to show the importance of (military and war) historiography for the constant striving to find the truth about historical events, regardless of the mythological aura around them.

KEY WORDS

military history, Second World War, Dražgoše, historiography, German occupation, Partisans

* znanst. sod. dr., Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Obramboslovni raziskovalni center, Ljubljana, Slovenija, klemenkocjancic@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5206-6405

UVOD

Slovensko vojaško in vojno zgodovino je najbolj plodovito, ko piše o obdobju druge svetovne vojne, kar je razumljivo, saj je bila ta vojna najdaljši in najbolj krvavi konflikt, ki je prizadel slovenski narod na območju današnje Slovenije. Območje današnje Republike Slovenije, ki je bilo pred aprilsko vojno leta 1941 del Kraljevine Jugoslavije (v sklopu Dravske banovine), je bilo po jugoslovanski kapitulaciji razdeljeno med štiri države: Tretji rajh je dobil severni in Italija južni del banovine, Madžarska Prekmurje in Neodvisna država Hrvaška manjše območje v Posavju.¹ Nemčija je na zasedenem območju Gorenjske, (Spodnje) Štajerske, Koroške in Mežiške doline vpeljala strog okupacijski režim, ki si ni prizadeval le pokoriti zasedeno prebivalstvo, temveč ga sčasoma vključiti v Tretji rajh. A že kmalu po začetku okupacije se je izoblikovalo narodnoosvobodilno gibanje, ki je prek partizanskih sil pričelo z odporiško dejavnostjo, vključno z oboroženim odporom.² Avgusta 1941 je bil na Gorenjskem ustanovljen Cankarjev bataljon, ki je bil v prvi polovici januarja 1942 udeležen v bitki za Dražgoše. Ta je zaradi svoje simbolične vrednosti postopoma postajala in postala ena najbolj preučevanih bitk druge svetovne vojne. Pregled zgodovinskih del in časopisja pokaže, kako se je s časom in ob vplivu političnih potreb ta spopad postopoma preoblikoval in dobil mitske razsežnosti. Šele novejša zgodovinska dela – ob nemajhnem nasprotovanju politike – osvetljujejo tudi nekatere medvojne dogodke in trditve o spopadu postavljajo v nekoliko drugačno luč.

CANKARJEV BATALJON

Zgodovina razvoja narodnoosvobodilnega gibanja (NOG) na Gorenjskem po začetku nemške okupacije po aprilski vojni leta 1941 je nesporna. Komunistična partija Slovenije (KPS) je imela v slovenskih industrijskih središčih številne člane, tako da je bila njena lokalna organizacija dodobra razširjena tudi na Gorenjskem. Že pred aprilsko vojno so bile pri okrožnih komisijah KPS oblikovane vojaške komisije, ki so bile maja preimenovane v vojaške komiteje. Šele po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941 je bila vojaška komisija Centralnega komiteja KPS preoblikovana v Vrhovno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, ki je bilo septembra t. l. preimenovano v Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih enot. V enem mesecu po oblikovanju glavnega

poveljstva so slovenski partizani pričeli z organiziranim oboroženim odporom. Kranjsko okrožje OF je julija 1941 ustanovilo tri čete (Tržiško ter 1. in 2. kranjsko četo), pri čemer so partizani v sodelovanju z lokalnimi terenci izvedli nekaj vojaških akcij; konec julija sta bili ustanovljeni še Jeseniška (Cankarjeva) in Jelovška (Gregoričeva) četa. 2. kranjska in Tržiška četa sta se v začetku avgusta združili v Storžiški bataljon, medtem ko sta se Jeseniška in Jelovška četa združili v Cankarjev bataljon.³

Konec julija in v začetku avgusta so partizani napadli most v Mostah in Gozd Martuljku ter električno centralo v Zasipu, vdrli v skladišče hrane pri radovljiškem mostu ter napadli nemški osebni avtomobil pri Dobrem polju in nemško patroljo na Mežakliji. Dan po ustanovitvi Cankarjevega bataljona (5. avgusta) je bil Storžiški bataljon uničen v dveh spopadih z nemškimi silami.⁴

Prav zaradi partizanskih napadov je nemško vodstvo na Gorenjsko (oziroma znotraj same Gorenjske) pritegnilo nove sile: iz Spodnje Štajerske je prišel 72. rezervni policijski bataljon, 181. rezervni policijski bataljon je moral preoblikovati svoje sile na Gorenjskem, iz Celovca pa so 7. avgusta poslali esesovski pehotni nadomestni bataljon »Westland«, šolski bataljon letalcev in gorsko četo. Do 9. avgusta je na Gorenjsko prišel še 171. rezervni policijski polk. Med 8. in 9. avgustom so imele nemške sile nalogo obkoliti in prečesavati

Dražgoše so postale pomemben simbol narodnoosvobodilnega boja (foto: neznan, hrani: Muzeje novejša in sodobne zgodovine Slovenije).

¹ Prim. Ferenc, Okupacijski sistemi.

² Prim. Ferenc, Vprašanje priključitve; Guštin, Konceptualni razvoj.

³ Narodnoosvobodilna vojna, str. 85–91, 104–108.

⁴ Bertoncelj, Ljudska vstaja, str. 378–382.

območje Jelovice, Pokljuke in Mežakle, a niso dosegle nobenih uspehov.⁵

Cankarjev bataljon je tako ostal edina partizanska enota na Gorenjskem, ki se je povečani prisotnosti nemških okupatorskih enot prilagodila z delovanjem v manjših skupinah, ki so nadaljevale napade na okupatorja. Zaradi bližine zime in boljših pogojev za prezimovanje se je Cankarjev bataljon premaknil na pobočje Mohorja v bližino Kranja. Oktobra 1941 je glavno poveljstvo ukazalo razširitev oboroženega upora po Gorenjski, s čimer naj bi preprečili izgon lokalnega prebivalstva v okviru nemških raznarodovalnih ukrepov. V skladu s tem pozivom se je Cankarjev bataljon premaknil proti Poljanski dolini, s čimer se je pričela t. i. poljanska vstaja.⁶

ENA BITKA ALI KAMPANJA?

Prav v okviru poljanske vstaje, ki je bila najuspešnejši del splošne vstaje na Gorenjskem pozimi 1941/42 ter je trajala med decembrom 1941 in januarjem 1942,⁷ je potekala tudi bitka za Dražgoše. Pri tem se izkaže, da je bitka za Dražgoše neposredno povezana s tremi drugimi spopadi, tako da lahko upravičeno govorimo tudi o dražgoški

kampanji kot o sosledju več spopadov in bitke za Dražgoše. Cankarjevemu bataljonu, ki se je tedaj pomikal proti Poljanski dolini, je nenehno sledila nemška policijska enota, in sicer 2. vod 2. čete 181. rezervnega policijskega polka v moči 52 mož. Na poti med zaselkoma Zapreval in Rovte je policijski vod 12. decembra 1941 padel v zasedo Cankarjevega bataljona; v kratkem spopadu je padlo 45 orožnikov, medtem ko so bili štirje hudo ranjeni. Partizani so hkrati zaplenili »tri mitraljeze, 3 br-zostrelke, 38 pušk, 6 pištol, večje število ročnih bomb in municijo«, s čimer se je bataljon znatno okrepil v oborožitvi.⁸

Nato se je bataljon preko Martinj vrha premaknil v Poljansko dolino, dosegel Vinharje in se 14. decembra zvečer na Polhovcu sestal s partizansko četo. Cankarjev bataljon je nato napadel orožniško postajo v Poljanah, izvedel rešitev dveh ujetih terencev iz škofjeloškega zapora ter pričel z mobilizacijo novih borcev. V času poljanske vstaje je tako v partizane odšlo 279 novih borcev. Po novem napadu na Poljane 25. decembra je sledil daljši spopad na Pasji ravni med Cankarjevim bataljonom in Nemci, kar lahko označimo za drugi večji spopad v okviru dražgoške kampanje.⁹

Ena najbolj poznanih fotografij uničenih Dražgoš (foto: neznan, hrani: Muzej novejša in sodobne zgodovine Slovenije).

⁵ Ferenc, Okupatorjevi dokumenti, str. 317–324.

⁶ Križnar, Okupacija, str. 74; Torkar, Slovenian Partisan Resistance, str. 217–218.

⁷ Guštin, Vprašanja oboroženega odpora, str. 140.

⁸ Jan, Rovt, str. 231–238.

⁹ Bertonec, Ljudska vstaja, str. 396–400.

Cankarjev bataljon z okoli 200 pripadniki je ponovno pričel manevrirati, dokler ni zadnji dan leta 1941 dosegel Dražgoš. Zaradi strahu pred nemškimi represalijami in v skladu z dogovorom s partizanskim vodstvom so domačini Nemce obvestili o partizanski prisotnosti v vasi. A kljub temu so se partizani odločili ostati v kraju, in to kljub prošnjam domačinov, naj odidejo. Pozneje so v okolico Dražgoš pričele prihajati večje nemške sile, ki so 9. januarja prešle v napad. Po tridnevnem spopadu, v katerem so Nemci uporabili tudi artilerijsko podporo in ki se je končal 11. januarja z umikom Cankarjevega bataljona (pred tem je padlo 9 partizanov, 11 je bilo ranjenih), so Nemci zavzeli vas in postrelili nekatere domačine (skupaj je bilo med bitko in neposredno po njej ubitih 41 domačinov) ter zaprli oziroma izgnali preostale, februarja pa so še sistematično uničili (zminirali) celotno vas, vključno z lokalno cerkvijo.¹⁰ Ta bitka je pomenila vrh dražgoške kampanje.

A dejanski konec kampanje pomeni spopad na Mošenjski planini, v katerem so nemške sile 13. januarja 1942 dohitele dva voda Cankarjevega bataljona. V spopadu, ki je trajal 13 ur, so partizani izgubili dodatnih dvanajst mož, medtem ko se je drugim uspelo rešiti. S tem je bil v enomesečni dražgoški kampanji Cankarjev bataljon uničen kot operativna enota. Preživeli borci so se v manjših skupinah razpršili po vsej Gorenjski, spomladi 1942 pa so te skupine preživelih borcev postale jedro novih partizanskih čet, ki so pozneje prerasle v I. grupo odredov.¹¹

PO BITKI ... ZGODOVINOPISJE

Medtem ko so dražgoško bitko poveljevali že med samo vojno, je njen pomen še povečalo zgodovinoepisje po koncu druge svetovne vojne. V poskusu prikaza se bomo osredotočili na avtorje, ki so se v svojem raziskovalnem delu največ ukvarjali z dražgoško bitko.

O bojih pri Dražgošah je medvojni gorenjski partizan Ivan (Ivo) Jan-Srečko (1921–2007)¹² ne-

dvomno napisal največ člankov¹³ in knjig.¹⁴ Jan je predstavnik generacije neposrednih udeležencev NOB, ki so po koncu vojne pričeli ljubiteljsko ali (pol)profesionalno raziskovati medvojne dogodke. Večina predstavnikov te generacije ni imela (predhodne) formalne izobrazbe s področja zgodovine (oziroma sorodnih humanističnih in družboslovnih ved), hkrati pa so bili subjektivno povezani s fokusom svojih preučevanj (bili so na primer nekdanji pripadniki enote, ki so jo raziskovali), kar je imelo velik vpliv na kakovost njihovega raziskovanja. O dražgoških bojih je zlasti v člankih veliko razpravljajl zgodovinar Tone Ferenc (1927–2003),¹⁵ ključni predstavnik povojne generacije profesionalnih zgodovinarjev, ki so se lotili preučevanja medvojnih dogodkov v skladu z metodologijo zgodovinoepisja in hkrati niso bili neposredno vpleteni v preučevane dogodke. Oba pisca sta z raziskovanjem začela še v času socialistične Jugoslavije in nadaljevala tudi v samostojni Sloveniji, kar je deloma vplivalo na njun narativ prikaza teh spopadov. Pri analizi njunih del bodo uporabljene še druge razprave izpod peres Ivana Križnarja (1927–2014), Darka Cafuta in Martina Premka.

Večina navedb o dražgoški bitki nikoli ni bila sporna in se s časom ni spreminjala. Tako nikoli ni bilo sporno, da se je v Dražgošah nastanil Cankarjev bataljon, ki je opustil gverilsko bojevanje in kljub sovražnikovi premoči sprejel konvencionalno bitko, in sicer z idejo obrambe »osvobodjenih«¹⁶ Dražgoš oziroma t. i. Dražgoške republike.¹⁶ Nikoli ni bilo sporno, koliko partizanov se je borilo v Dražgošah, koliko jih je tu padlo in bilo ranjenih ter koliko domačinov je umrlo zaradi te bitke (med bitko, ustreljeni po bitki ter umrli po bitki zaradi dobljenih ran). Prav tako ni bil sporen potek spopada.

Tudi opisi spopada samega niso veljali za sporne in jasno je, da so Dražgoše napadle nemške sile. A v desetletjih po koncu teh spopadov sta z vidika slovenskega vojaškega in vojnega zgodovinoepisja na plan prišli dve sporni vprašanji:

10 Ocepek, Dražgoška kronika, str. 279–281; Torkar, Slovenian Partisan Resistance, str. 218. O materialni škodi v Dražgošah gl. Zupanc, Porušene Dražgoše. O uničenju cerkve gl. Mohar, Nacistično plenjenje.

11 Križnar, Okupacija, str. 75; Šubic, Obkoljeni.

12 Ivan (Ivo) Jan-Srečko (1921–2007) je bil že v času Kraljevine Jugoslavije zaprt zaradi komunističnega delovanja. Po aprilski vojni leta 1941 se je pridružil NOG, sprva kot terenec, nato pa kot borec v sestavi Gorenjskega odreda, Kokrškega odreda in 14. divizije. Po koncu vojne je bil še deset let zaposlen v Jugoslovanski (ljudski) armadi, nato pa se je zaposlil na Radiu Ljubljana, kjer je ostal do upokojitve leta 1974 (Adam: Jan, Ivan (Ivo) – Srečko: <https://www.obrazislovenskipokraj.in.si/oseba/jan-ivan-ivo-srecko/> (dostopno 2. 5. 2024)).

13 Jan, Nekaj posebnosti; Jan, Dražgoška bitka; Jan, Marijan Masterl.

14 Jan, *Dražgoše* (1961); Jan, *Dražgoška bitka* (1971); Jan, *Cankarjev bataljon*; Jan, *Dražgoše* (1977, 1979); Jan, *Dražgoška bitka* (1982); Jan, *Vrh v Dražgošah*.

15 Tone Ferenc (1927–2003) je po končanju študija zgodovine na ljubljanski Filozofski fakulteti doktoriral na beograjski univerzi. Od leta 1956 je bil zaposlen v Muzeju NOB (oziroma Muzeju ljudske revolucije) v Ljubljani, nato pa od leta 1968 na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja (oziroma Inštitutu za novejšo zgodovino). Leta 1981 je postal redni profesor na ljubljanski univerzi (Tone Ferenc (geslo v SBL)).

16 Guštin, Vprašanja oboroženega odpora, str. 138.

- 1) Koliko nemških enot oziroma pripadnikov (para)vojaških organizacij je sodelovalo v bitki?
- 2) Kolikšne so bile nemške izgube?

Izhodišče za preučevanje teh vprašanj je bilo poročilo Glavnega štaba partizanskih odredov Slovenije Vrhovnemu štabu narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije z dne 1. maja 1942, v katerem so zapisali, da so nemške sile v moči 2000–3000 mož napadle partizanske sile v Dražgošah, pri čemer so utrpele »203 mrtvih in 400 ranjenih«.¹⁷

KOLIKO IN KATERIH NEMCEV?

Jan v svoji prvi knjigi o dražgoški bitki iz leta 1961 ugotavlja prisotnost nemških sil na podlagi nemškega dokumenta z dne 22. decembra 1941, ki navaja, da so na ta dan imeli Nemci na voljo 44. rezervni policijski bataljon (v Škofji Loki), 93. rezervni policijski bataljon (na Bledu), 171. rezervni policijski bataljon (v Radovljici), 181. rezervni policijski bataljon in 325. policijski bataljon (oba v Kranju). Izvleček dokumenta navaja, da poleg teh enot »pridejo v bližnji prihodnosti še posebne formacije (oklopna vozila, protitankovski topovi)«. Posledično je Jan na podlagi tega dokumenta zavrnil »vse pomisleke o tem, da so v decembrskih akcijah in potem v dražgoških napadih sodelovale le manjše sile«. Tako je računal, »da je štel nemški bataljon najmanj 600 mož, da je štel nemška divizija takrat 15.000 do 20.000 mož, je bilo samo že v teh bataljonih nad 3000 mož, vštete pa niso pehota in druge redne okupacijske sile: žandarmerija, gestapo itd.« V razpravi navede tudi te, in sicer naj bi se v spopad vključili: 499. rezervni pehotni bataljon (v Škofji Loki), 857. deželnostrelski bataljon (na Jesenicah, v Radovljici, na Bledu in v Bohinju), 510. deželnostrelski bataljon (v Radovljici) in 322. deželnostrelski bataljon (v Domžalah). Jan dalje v knjigi identificira naslednje nemške enote: »Po dosedanjih podatkih so v teh napadih sodelovale naslednje nemške enote: 181, 171, 44, 93, 83 in 325 RPB (rezervni policijski bataljon) ter SS polk 'Wiesland'.¹⁸ Prišteti je treba še pehoto z Bohinjske Bele, ki so jo tudi pripeljali pod Dražgoše, ter enote 'Landesschutz' bataljonov: 857, 322 in 510, ki so se mudile tedaj na Gorenjskem. Drži le obratna trditev, da so sodelovale še druge enote, o katerih žal še nimamo podatkov.«¹⁹ Iz zapisa lahko razberemo, da je Jan

sodelovanje v dražgoškem spopadu pripisal vsem nemškim enotam, ki so bile tedaj na Gorenjskem in v Avstriji.

V knjigi iz leta 1971 Jan ponovi trditve iz knjige iz leta 1961 o prisotnosti (rezervnih) policijskih, rezervnih pehotnih bataljonov ter bataljonov deželnih strelcev. Dalje ugotavlja, da je imel Policijski akcijski štab Jugovzhod v začetku januarja 1942 na voljo naslednje enote: 44., 93., 171. in 181. rezervni policijski bataljon (ter 10., ki je bil na poti) ter »325. policijski bataljon, smučarski patroljni oddelek, 322. bataljon deželnih strelcev, SS-pehotni nadomestni bataljon 'Westland' ter druge specialne enote (oklopniki, letalo in drugi)«. Jan je še zapisal, da je vojaški štab »Jug« posodil »za napad na Dražgoše« še naslednje enote: 499. pehotni nadomestni bataljon in 48. bataljon tankovskih lovcev. Poleg tega so po Janu sodelovale »če že ne pri napadu, pa prav gotovo pri zavarovanju, še naslednje enote«: 510. in 857. bataljon deželnih strelcev ter krajevne enote. V drugi knjigi tako Jan sklepa, da »so Nemci za napad na Dražgoše imeli na voljo najmanj 10 bataljonov različne vojske in policije. V širšem smislu bi po teh navedbah obveljalo, da je do 30–40 Hitlerjevih vojakov prišlo na enega borca Cankarjevega bataljona. Če pa so okupatorji napadali »le« s policijskimi bataljoni (posamezen je štel okoli 600 mož), je bilo po Janovih podatkih proti dobrim 200 pripadnikom partizanske enote angažiranih najmanj 3000 mož.²⁰ Iz tega torej razberemo, da je pisec v svoji drugi knjigi še povečal število nemških enot, vpletenih v ta spopad, pri čemer se je zavaroval s trditvijo, da so bile lahko nekatere od navedenih enot uporabljene le za zavarovanje širšega območja okoli Dražgoš.

V delih iz let 1974, 1979 in 1982 je Jan večinoma le ponavljal navedbe iz že omenjene knjige, objavljene leta 1971.²¹ V delu iz leta 1974 je med drugim izpostavil: »Nemci kljub velikanski premoči – saj je najmanj 25 napadalcev prišlo na enega dražgoškega branilca – in občutnim žrtvam, niso dosegli svojega namena.«²²

V svoji zadnji knjigi iz leta 2001 je ponovil trditev, da »je policijski štab za napad na Dražgoše imel na voljo najmanj 10 bataljonov«, a to navedbo omili s pristavkom, »ki seveda niso mogli napadati vsi hkrati«, ter »da so bili v napadu neposredno angažirani trije bataljoni.«²³

Ta sprememba iz »najmanj 10 bataljonov« na »neposredno angažirani trije bataljoni« je bi-

¹⁷ Zbornik dokumenata, dokument št. 69.

¹⁸ To je napačno identificirani esesovski pehotni nadomestni bataljon »Westland«. Več gl. v Kocjančič, *Red mrtvake glave*, str. 84–87.

¹⁹ Jan, *Dražgoše* (1961), str. 40–41, 62.

²⁰ Jan, *Dražgoška bitka* (1971), str. 91–92, 166.

²¹ Jan, *Cankarjev bataljon*, str. 168; Jan, *Dražgoše* (1979), str. 12; Jan, *Dražgoška bitka* (1982), str. 19–22.

²² Jan, *Cankarjev bataljon*, str. 310.

²³ Jan, *Vrh v Dražgošah*, str. 106.

la gotovo posledica prvega Ferenčevega dela, ki ga navajamo v nadaljevanju. Ferenc je namreč v slovenskih arhivih »našel tri dokumente in nekaj podatkov, ki potrjujejo in tudi dopolnjujejo našo podobo o legendarnem boju Cankarjevega bataljona v Dražgošah«. Svoje ugotovitve je leta 1979 predstavil v prispevku, v katerem je na podlagi arhivskih poročil zapisal, da smučarski patroljni oddelek ni neposredno sodeloval v bojih za Dražgoše, bil pa je udeležen v spopadu na Mošenjski planini. Ferenc se v razpravi sklicuje na nemške in italijanske vire, iz katerih je ugotovil, da so Nemci za napad na Cankarjev bataljon v Dražgošah uporabili štiri bataljone: »Za sedaj je gotovo, da so v dražgoški bitki na sovražnikovi strani sodelovale tele policijske in vojaške enote: 44. rez. pol. bat. (major Klein), 93. rez. pol. bat. (major Wallesch), 171. rez. pol. bat. (major Willi Hertlein), 325. rez. pol. bat. (major Auscher), 1. baterija 48. divizion tankovskih lovcev iz Celja«. ²⁴

V drugem prispevku, objavljenem leta 1996, Ferenc poleg zgoraj omenjenih enot na seznamu neposredno uporabljenih nemških enot v dražgoški bitki navede še »gorsko šolsko topniško baterijo iz Wörgla na Tirolskem«. Pri tem ohrani oceno, »da je bilo v dražgoški operaciji zaposlenih okoli 2500 policistov«. ²⁵

Zanimivo je, da Ivan Križnar v svoji razpravi navaja le štiri policijske bataljone in enega padlega pripadnika varnostne službe. Prisotnost varnostne službe v Dražgošah predhodno ni bila nikdar omenjena, tako da to prinaša dodatno uganko. Ali je bil ta pripadnik varnostne službe dodeljen policijski enoti ali je bila v Dražgošah morebiti manjša skupina oziroma enota varnostne službe? ²⁶

Martin Premk v svoji knjigi piše, da je »nemško policijsko poveljstvo [...] za napad na Dražgoše določilo 44., 93. in 171. rezervni policijski bataljon ter 325. policijski bataljon, v pomoč pa tudi druge nemške policijske in vojaške enote ne [sic!] Gorenjskem«; dalje omeni še »vod protitankovskih topov«. ²⁷

V kronološko zadnjem delu analiziranih razprav o Dražgošah je Cafuta na podlagi dveh najdenih vojnih dnevnikov (93. in 171. rezervnega policijskega bataljona), navodila o upoštevanju »bojnih dni« za čas dražgoške bitke ter pokopališke knjige iz Kranja zaključil, da so štirje rezervni policijski bataljoni (44., 93., 171. in 325.) imeli padle, pri čemer pa so le trem bataljonom priznali

bojne dneve (44., 93., 171.). V dnevniku 93. rezervnega policijskega bataljona pa najdemo navedbo, da so v bitki sodelovali še pripadniki Wehrmachta, policijskega smučarskega oddelka in varnostna policija. Domneva, da so bile lahko žrtve tudi med pripadniki Wehrmachta, predvsem med artileristi, ki so (lahko) sodelovali pri obkoltitvi Dražgoš, a še to le največ en ali dva padla, ki bi ju lahko prepeljali s seboj nazaj v garnizijo na Koroško oziroma Štajersko. ²⁸

KOLIKO PADLIH NEMCEV?

Neposredno z vprašanjem, koliko nemških enot oziroma Nemcev je sodelovalo v bitki za Dražgoše, je torej povezano vprašanje, kakšne so bile nemške izgube v tej bitki, še posebej, koliko padlih so Nemci utrpeli.

V prvi knjigi iz leta 1961 Jan ponudi število oziroma vsaj oceno nemških izgub: »Sodeč po nekaterih vesteh je padlo 182 Nemcev morda tudi več, ranjenih pa je bilo kakih 300.« Dalje ugotavlja, da so na kranjskem pokopališču kot osrednjem vojaškem pokopališču na Gorenjskem pokopali le 45 padlih Nemcev. Razliko Jan pripisuje temu, da so v Kranju »pokopavali samo tiste padle, ki so pripadali stalnim posadkam nemških okupacijskih enot na Gorenjskem«. Razliko med padlimi in pokopanimi Nemci dodatno utemelji takole: »Živi pa so še ljudje, ki vedo povedati, da so pobite in zmrznjene Nemce iz Dražgoš vozili tudi v Gradec, kjer so jih sežigali v krematoriju.« ²⁹

Deset let pozneje Jan ob omembi nemških izgub navaja partizansko poročilo, v katerem piše: »Nemci so po svoji statistiki imeli 200 mrtvih in 400 ranjenih«; dalje zapiše svojo oceno, da »kljub zaokroženosti te številke verjetno niso dosti pretirane«. Navedbe iz partizanskega poročila potrdi z izjavami domačinov, ki so omenjali podobne številke. Ponovno se dotakne razlike med številom pokopanih nemških policistov na kranjskem pokopališču (45), pri čemer razvije teorijo o pokopu v Avstriji in uporabi krematorija; a v svojem izvajanju gre še dlje, saj naj bi preostale padle Nemce »zvozili v Gradec, kjer so jih v krematoriju sežgali, nekaj pa so jih pokopali tudi v Celovcu«. ³⁰

V razpravi iz leta 1974 pa Jan ob omembi nemških izgub že piše, da so v bojih s Cankarjevim bataljonom Nemci »izgubili nekaj sto policistov, orožnikov in vojakov, kar je več kot desetkrat več kakor partizani«. ³¹

Kot že omenjeno, je Ferenc konec 70. let prej-

²⁴ Ferenc, Dva nemška policijska generala, str. 398, 404, 409.

²⁵ Ferenc, Novo okupatorjevo poročilo, str. 15–17.

²⁶ Križnar, *Kranjsko okrožje*, str. 143.

²⁷ Premk, *Poljanska vstaja*, str. 264.

²⁸ Cafuta, Ugotavljanje števila, str. 74–75.

²⁹ Jan, *Dražgoše* (1961), str. 139.

³⁰ Jan, *Dražgoška bitka* (1971), str. 255–256, 302–302.

³¹ Jan, *Cankarjev bataljon*, str. 311.

šnjega stoletja prevetril do takrat znane ter uveljavljene ocene in navedbe o nemških izgubah. Sklicujoč se na nemške dokumente je zapisal, da so v Kranju »res pokopali 26 ali 27 nemških policistov«, kar dokazuje pokopališka knjiga, ki razkriva, da so nemški policisti prišli iz 93. (12 padlih), 325. (5 padlih), 44. (6 padlih) in 171. rezervnega policijskega bataljona (3 padli). Razlika v številki pripada enemu policistu, ki je bil ranjen v bitki, umrl v bolnišnici na Golniku ter bil pokopan v Kranju pozneje kot drugi. Istočasno je Ferenc navedel zapisnik štabnih razgovorov funkcionarjev nemške civilne uprave za Spodnjo Štajersko, v katerem piše: »S komunisti je prišlo do hudega spopada. Zdi se, da je po 5-dnevnih bojih delu tolpe vendarle uspelo pobegniti. Na nasprotni strani so imeli 63 mrtvih. 27 padlih in 42 ranjenih na naši strani.« Ferenc tako predvideva, da so v to petdnevno obdobje poleg dražgoške bitke zajeli še spopad na Mošenjski planini. Hkrati je zavrnil Janovo teorijo o prevozu padlih Nemcev v Avstrijo ali celo o uporabi krematorija: »Razčlemba podatkov iz omenjene pokopališke knjige pokaže, da je treba biti previden pri zatrjevanju, da je nemški okupator padle policiste ali vojake odvažal v Avstrijo ali celo v Nemčijo in jih tam pokopaval. Podatki namreč pričajo, da so v Kranju pokopali cele skupine padlih in niso nikogar odpeljali drugam (...).«³²

Druga dva avtorja, ki sta se ukvarjala s tem vprašanjem, v svojih razpravah navajata podobne podatke o nemških padlih kot Ferenc – Križnar piše o 27 padlih, Premk pa o 26 padlih pripadnikih nemških okupacijskih sil.³³

Darko Cafuta, ki se primarno ukvarja s preučevanjem in dokumentiranjem nemških izgub na slovenskem ozemlju med drugo svetovno vojno, je podrobno analiziral tudi nemške izgube v spopadu s Cankarjevim bataljonom. Pri tem je izpostavil, da so predhodne objavljene ocene v povojnem zgodovinoписju segale »od 300 pa celo na več kot 1000«. Sprva se je oprl na predhodne Ferencove ugotovitve o padlih 27 pripadnikih nemških okupacijskih sil. Ob tem je našel podatke o še 28. padlem pripadniku nemških enot, in sicer je med dražgoško bitko padel tudi gestapovec Otto Joseph, ki je bil prav tako pokopan na kranjskem pokopališču, pri čemer je bil kot kraj smrti v pokopališki knjigi naveden Šentvid pri Ljubljani. A izdani mrliški list za Josepha je bil – kot za druge padle v dražgoškem spopadu – izdan v občini Selca. Zanimivo je tudi Cafutovo

odkritje pripadnika 171. rezervnega policijskega bataljona, ki je bil 9. januarja 1942 (na prvi dan bitke) ranjen in je ranam podlegel šele 19. marca 1942, in sicer v dunajski bolnišnici. Poleg tega je Cafuta potrdil, da so imeli Nemci pri Dražgošah 45 ranjenih, ki so potrebovali bolnišnično oskrbo na Golniku, pri čemer jih je tam pet ranam podleglo. Na koncu Cafuta navede, da so v obdobju med 5. avgustom 1941 in 22. januarjem 1942 Nemci naštel 94 padlih, medtem ko je istočasno padlo 35 pripadnikov Cankarjevega bataljona.³⁴

Na koncu tega pregleda se na kratko vrnimo še k zadnji Janovi knjigi iz leta 2001, v kateri še ni mogel uporabiti zgoraj navedenih Cafutovih ugotovitev, se je pa zato oprl na nova Ferencova dognanja. Vendar Jan ob tem ni bil kritičen do svojih predhodnih zapisov in se je svojih prejšnjih knjig, posvečenih Dražgošam, dotaknil le na kratko: »Vse je podprto z viri in neposrednimi izjavami, nekaj malega pa je vsebinskih postopoma ugotovljenih napak.« Te napake je pripisoval predvsem nedostopnosti nemških dokumentov ter izjavam udeležencev in nekaterih domačinov, ki jih je (nekritično) navedel v predhodnih knjigah. Pri tem je izpostavil »trditve narodnega heroja Tončka Dežmana, ki je govoril kar o 600 pobitih napadalcih in da jih je samo on s strojnico potolkel nekaj sto«. Istočasno je poudaril, da nemške navedbe o partizanskih izgubah vključujejo tudi pobite domačine.³⁵

»BOLJ KRITIČNO IN MANJ EVFORIČNO DO DRAŽGOŠ«

Že leta 1992 je Ferenc objavil kritičen članek o zgodovinoписnem raziskovanju dražgoške bitke, v katerem je med drugim zapisal: »Sodim, da lahko že bolj kritično in manj evforično obravnavamo ta dogodek. Po vojni se je, iz ne kakšnih razlogov, zelo pretiravalo z izgubami na nemški strani. To so bile številke preko 1000, preko 500 itd. Prepričan pa sem, da je 26 oz. 27 padlih nemških policistov 9. in 11. januarja, nato pokopanih na kranjskem nemškem vojaškem pokopališču, stvaren podatek. Ta izguba je tudi trikrat večja od partizanske, kar ustreza dejstvu, da ima ponavadi napadalec trikrat večje izgube kot branilec.« Na koncu je ocenil: »Na splošno sodim, da je bila decembrska vstaja na Gorenjskem, zelo pomembna, kljub nekaterim njenim pomanjkljivostim. Če upoštevamo pri njej dogodka 12. decembra in dražgoško bitko, je bil to največji vojaški dogodek v evropskem odporniškem gibanju na interesnem območju nemškega rajha (ne mislim tukaj

32 Ferenc, Dva nemška policijska generala, str. 410–412.

33 Križnar, *Kranjsko okrožje*, str. 143; Premk, *Poljanska vstaja*, str. 266.

34 Cafuta, Ugotavljanje števila, str. 69–77.

35 Jan, *Vrh v Dražgošah*, str. 153, 177–178.

vseh okupiranih pokrajin, ker tukaj so boji v Srbiji prav gotovo večji). Ostala je ta vstaja v zavesti narodnoosvobodilnega gibanja in tudi okupatorja kot eden najpomembnejših dogodkov v vsem času vojne. Bila je, do primorske vseljidske vstaje jeseni 1943, tudi edina množična vstaja na Slovenskem. Tistim, ki uspehe vojne merijo le po številu padlih, je treba povedati, da so bile v času od 12. decembra 1941 do 13. januarja 1942, ki je dejansko obdobje množične vstaje na Gorenjskem, izgube nemškega okupatorja večje od partizanskih izgub, čeprav upoštevamo že tudi moje navedeno število okupatorjevih padlih v Dražgošah. K pozitivni partizanski bilanci spadajo tudi ne ravno majhne izgube nemškega okupatorja v bojih s Cankarjevim bataljonom na južnem robu Poljanske doline konec decembra 1941 (Valterski vrh, Bukov vrh itd.).³⁶

Tudi Jan je priznal, da so pomemben del pri oblikovanju javnega vedenja (prek objavljenih zgodovinskega dela) imeli borci, ki so bili po vojni nosilci visokih odlikovanj in/ali zasedali pomembne funkcije. Že predhodno navajanje Dežmanovih 600 padlih napadalcev je Jan uporabil v prikazu vpliva teh vojni veteranov na zgodovinarje: »Takrat še nismo imeli nobenih pravih okupatorjevih dokumentov in smo ga tež-

ko prepričali, da to ni bilo mogoče, saj ni imel niti toliko nabojev. Nekaj časa sva kot častnika skupaj služila v Beogradu, in ko je v družbi tudi neslovenskih častnikov, ki so bili spoštovanja vredni ljudje, začel pripovedovati, koliko sto napadalcev je pobil on sam, je včasih nastalo ostro ozračje. Dokazovali so mu, da bi moral v tem primeru z enim nabojem pobiti najmanj dva, tri napadalce. Tako pretiravanje mu ni bilo potrebno, ker je bil resnično heroj, še posebno v Dražgošah, kar je opisano.« Tudi drugi veterani so ga »prepričevali, da sem navedel 200 padlih in 400 ranjenih«. Pri tem vendarle samokritično ovrednoti tudi svoj tedanji neznanstveni pristop: »Tega nisem rad zapisal, kajti kot šolan častnik se mi je tako pretiravanje upiralo. Bil pa sem tudi zelo nepreviden in premalo pozoren, kajti v tistih letih se je dr. Ferenc s svojim raziskovanjem okupatorjevih dokumentov, ki jih je začel objavljati, že dokopal do pravih števil (...).« Poleg tega je bil leta 1979, ko je pripravljala novo knjigo o Dražgošah, deležen pritiskov članov Občinskega komiteja Zveze komunistov in Zveze borcev, da »naj bi nekatere navedbe v novi knjigi o Dražgošah izpustil ali formuliral drugače. Šlo je za hud pritisk na pisca – zgodovinarja, ki so ga silili k ponarejanju. Grožnje so bile jasne in različne (...).«³⁷

22. julija 1976 so na Dražgošah slovesno odkrili spomenik, delo Stojana Batiča, Borisa Kobeta in Iva Šubica (foto: Marjan Ciglič, hrani: Muzej novejša in sodobna zgodovina Slovenije).

36 Ferenc, Bolj kritično, str. 109–120.

37 Jan, Vrh v Dražgošah, str. 178.

Ta pretiravanja, o katerih je govoril Ferenc, predhodno niso ostala samo v zgodovinopisnih delih, ampak so se pojavila tudi v družbenem oziroma političnem življenju. Eden takih primerov je govor predsednika Predsedstva Socialistične republike Slovenije Sergeja Kraigherja (1914–2001) iz leta 1976 ob odkritju spomenika dražgoški bitki in Cankarjevemu bataljonu. Kraigher je na začetku izpostavil, da »Jugoslaviji še danes niso dostopni, kot ugotavljajo zgodovinarji, še mnogo pomembni dokumenti iz časov vstaje na Gorenjskem 1941. leta in o sami Dražgoški bitki«. A »po zaslugi raziskovalcev in zgodovinarjev narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem in neumornih zbiralcev spominov in zapisov preživelih borcev in aktivistov OF, vaščanov in okoličanov in organizatorjev vstaje na Gorenjskem« je Kraigher kljub temu trdil, da »so Nemci mobilizirali najmanj 10 bataljonov različnih vrst vojske in policije, kar pomeni v širšem smislu najmanj 30 Hitlerjevih vojakov na enega borca Cankarjevega bataljona.« Zanimiva je tudi njegova trditev, da so med temi desetimi bataljoni poslali v boj »še specialno izurjene in specialno oborožene motorizirane bataljone in smučarske enote iz Krakova in Leipziga«. Tako vidimo, kako je trditev iz zgodovinopisnega dela prešla v »splošno rabo«, saj je Kraigher skoraj dobesedno povzel Janovo trditev, zapisano v knjigi iz leta 1971, o »najmanj 10 bataljonov«, hkrati pa je še povečal razmerje na 1 : 30 v korist nemških napadalcev. Zanimiva je tudi trditev o specialno izurjenih in opremljenih enotah, vključno z motoriziranimi, ki naj bi sodelovale v bitki za Dražgoše. Na koncu je Kraigher še poudaril: »Tako je postala bitka v Dražgošah po svojem obsegu in trajanju edinstvena bitka v tistem času v okupirani Evropi.«³⁸

Kot je že omenil Ferenc, lahko o fenomenu Dražgoš govorimo predvsem v okviru interesnega območja Tretjega rajha (tj. območja, ki ga je želel rajh neposredno priključiti in ne le okupirati), medtem ko je bila že na območju nekdanje Jugoslavije Užiška republika večja in pomembnejša partizanska entiteta. Obstajala je od julija 1941, ko so Užice in okolico osvobodile skupne partizansko-četniške sile, do septembra t. l., ko je po 67 dneh obstoja padla pod skupnim napadom nemških in četniških sil. Ne le, da so srbske sile nadzorovale mnogo večje teritorialno območje in tam živeče prebivalstvo, njihova republika je obstajala neprimerno dlje. Z vojaškega vidika so bile Užice še toliko bolj pomembne zaradi tovar-

ne orožja in streliva iz Krčagova, s pomočjo katere so se partizani dodobra oborožili.³⁹

OSTALE SPORNOSTI

Poleg (ne)jasnosti glede prisotnosti nemških sil in obsega nemških žrtev med dražgoško bitko so v poznejših desetletjih prišle na površje določene vprašljive navedbe. Eden od spornih mitov, ki so se oblikovali o dražgoški bitki, je tudi (domnevna) vloga voda Luksemburžanov, ki so bili mobilizirani v nemško policijo. Tako je še leta 1997 v nagovoru ob proslavi dražgoške bitke govornik Matjaž Kmecl govoril »o 40 pobitih Luksemburžanih«, čeprav je Ferenc že predhodno ugotovil, da Luksemburžani v bitki niso sodelovali, in tako jih Nemci niso pobili 40, ker niso hoteli sodelovati v bitki. Dejansko je pred tem (2. januarja 1942) prišlo do upora 27 Luksemburžanov, ki so zavrnilo opravljanje policijske službe v Škofji Loki; posledično so bili aretirani in poslani v zapor oziroma koncentracijsko taborišče.⁴⁰

Druga spornost glede Dražgoš oziroma, natančneje, poznejšega spopada na Mošenjski planini je vprašanje, ali oziroma kdo naj bi izdal položaje partizanov, ki so se umaknili iz Dražgoš, dokler jih ni v boju padlo še dvanajst. Jan je tako že od leta 1995 trdil, da sta bila vodnika nemških sil oče in sin, gozdarja. Oče naj bi odkril lokacijo partizanskega taborišča, obvestil nemško policijo in nato skupaj s sinom vodil Nemce na zasneženo planino. Oba so pozneje ubili partizani. Nasprotno je Marijan Masterl v svojem prispevku trdil, da izdajalca nista bila omenjena gozdarja, ampak dva druga Gorenjca, kar je Jan pozneje zavračal.⁴¹

Prav tako sporno je vprašanje, ali so bile Dražgoše sploh potrebne. Pripadniki Cankarjevega bataljona so se zatekli v to gorenjsko vas in tam ostali kljub grupiranju nemških sil okoli njih. Jan je med drugim zapisal: »Ko je gorenjsko partizansko poveljstvo ugotovilo, da za množično vstajo po decembrskih spopadih ni več stvarnih možnosti, se je odločilo po tej poti doseči podoben ali še večji učinek. V tem je popolnoma uspelo, saj je bila z dražgoško bitko razbita propaganda o nemški nepremagljivosti ter izničeni njihovi načrti o mirnem priključevanju Gorenjske k rajhu.«⁴² Medtem ko je partizansko vodstvo dejansko doseglo zavrtje nemških načrtov glede priključitve Gorenjske k rajhu, pa se na tem mestu ni mogoče strinjati z izjavo, da so na Dražgošah

39 Prim. Venceslav Glišić, *Užiška republika*.

40 Jan, *Vrh v Dražgošah*, str. 167–171.

41 Jan, *Vrh v Dražgošah*, str. 172–177; Jan, Marijan Masterl; Masterl, Cankarjev bataljon, str. 112–114.

42 Jan, *Nekaj posebnosti*, str. 5.

38 Kraigher, *Dražgoška bitka*, str. 195–196.

Po številu zbranih udeležencev so Dražgoše eden najpomembnejših dogodkov, ki obeležujejo medvojne dogodke (foto: Marjan Ciglič, hrani: Muzej novejša in sodobna zgodovina Slovenije).

partizani dokazali, da Nemci niso nepremagljivi. To so pokazali že v poljanski vstaji, ko so uspešno napadali nemške položaje po Gorenjski ter še posebej s predhodno zasedo pri Rovtah, ko je padlo več Nemcev kot pri Dražgošah. Na koncu je bila odločitev partizanov, da sprejmejo konvencionalno bojevanje (kljub boljšim obrambnim položajem), napačna, kar priznava tudi Jan: »Vsako vsiljevanje frontalne taktike bojevanja je že tedaj in tudi pozneje doživelo poraz.«⁴³ Temu pritrjuje tudi zgodovinar Damijan Guštin: »Zahteva po množični ljudski vstaji z ustvarjanjem teritorija pod nadzorom je predstavljala tudi taktični problem, saj je morala gverilska vojska reševati vrsto novonastalih problemov – hitre adaptacije na partizansko taktiko, mnogo bolj zapletene logistike, še bolj pa obrambe ozemlja, kar se ni ujemalo z dotedanjo gverilsko taktiko. Uvajanje takšne taktike je bila druga, negativna stran pretoka informacij in sugestij iz Srbije in Črne gore, saj sta bili vojaški moči obeh preveč različni, da bi bilo prenašanje taktičnih vzorcev brez nevarnosti. Imelo pa je svojo veliko politično privlačnost, saj je zgovorno kazalo na moč odpornosti.« Na koncu se je zgodilo prav nasprotno. Medtem ko so med poljansko vstajo partizanske sile privabile več sto novincev, je po Dražgošah partizanski

odpor skoraj zamrl: »Nasprotno, nemške zasledovalne operacije, ki so sledile pogumnemu, a vojaško nepotrebnemu branjenju Dražgoš, so na Gorenjskem do marca 1942 korenito pometle z partizanskimi enotami, saj so bile tako rekoč vse prezimujoče skupine izsledene, napadene in prizadete z izgubo borcev.«⁴⁴

KDAJ RESNICA?

V desetletjih po koncu bitke (ter druge svetovne vojne) se je pri zgodovinopisnem delu o Dražgošah pojavila dualnost virov glede na ustvarjalca (primarno nemški in partizanski viri, pri čemer so določeni italijanski dokumenti prav tako omogočili boljši vpogled v medvojno dogajanje). Pri tem so bili nemški viri več desetletij nedostopni oziroma s strani raziskovalcev preredko uporabljeni, kar je vplivalo na kakovost raziskovanja in zgodovinopisnih del. Kot je razvidno, so tako udeleženci kot drugi prirejali dejstva o bitki. Trajalo je več desetletij, da se je število nemških enot spremenilo iz »najmanj 10 bataljonov« v največ tri, morda štiri, pa tudi število padlih nemških policistov (iz več kot tisoč na 28). Še posebej po osamosvojitvi Slovenije so bili (vojaški in vojni) zgodovinarji soočeni z obtožbami o zgod-

43 Jan, Nekaj posebnosti, str. 5.

44 Guštin, Vprašanje oboroženega odpora, str. 138, 140.

vinskem revanšizmu,⁴⁵ tj. spreminjanju dejstev o pomembnih dogodkih iz slovenske (vojaške in vojne) zgodovine, okoli katerih se je oblikovala mitološka avra, in to kljub dejstvu, da je naloga zgodovinarjev preučevati zgodovinske dogodke s pomočjo (na novo odkritih) zgodovinskih virov ali kritične analize že poznanih. Prav ob takih mitoloških dogodkih se kaže, kakšno politično vlogo (lahko oziroma še) imajo zgodovinarji.⁴⁶ In kljub pritiskom, takšnim in drugačnim, morajo zgodovinarji nadaljevati svoje poslanstvo spreminjati vedenje ali interpretacije dogodkov, še posebej če je bilo predhodno vedenje nepopolno ali napačno ter se s pomočjo politike spomina zlorablja v populistične namene, zlasti z nagovori in novinarskimi prispevki ob obeleževanju dražgoške bitke, ko avtorji še vedno (ne)namerno uporabljajo zastarele, znanstveno ovržene trditve.⁴⁷ Prav primer dražgoške bitke prikazuje, kako se lahko vedenje s pomočjo znanstvenega preučevanja počasi spreminja, a kljub temu obstajajo določene nejasnosti oziroma spornosti. Te čakajo na morebitno odkritje novih virov, a nekatere bodo (vsaj za zdaj?) ostale nerazjasnjene. Na žalost pa popularno »vedenje« o medvojnih dogodkih še vedno temelji na določenih napačnih trditvah, kar nedvomno kaže preučevani primer zgodovinskega o dražgoški bitki.

VIRI IN LITERATURA

TISKANI VIRI

Vujošević, Jovan (ur.): *Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda. Tom VI. Knjiga 2.* Beograd: Vojnoizdavački zavod »Vojno delo«, 1953.

LITERATURA

Bertoncelj-Johan, Ivan: Ljudska vstaja v zgornjem delu Gorenjske leta 1941. *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja* 2, 1961, št. 1–2, str. 371–404.

Cafuta, Darko: Ugotavljanje števila padlih pripadnikov okupacijskih sil in partizanov, str. 61–78. *Nemci in partizani: Nemške izgube na Gorenjskem med miti in resnico* (ur. Jože Dežman). Kranj: Gorenjski muzej, 2016.

Ferenc, Tone: Dva nemška policijska generala pred Dražgošami: Kdo je bil generallajtnant Georg Schreyer? V: Ferenc, Tone: *Satan, njegovo delo in smrt*. Ljubljana: Založba Borec, 1979, str. 391–413.

Ferenc, Tone: Manj evforično in bolj kritično do Dražgoš, str. 109–120. *Dr. Tone Ferenc: Izbrana dela*,

4. *Odpornišтво* (ur. Mitja Ferenc). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2011.

Ferenc, Tone: Novo okupatorjevo poročilo o boju v Dražgošah. *Svobodna misel* 34, 12. 1. 1996, str. 15–17.

Ferenc, Tone: *Okupacijski sistemi na Slovenskem: 1941–1945*. Ljubljana: Modrijan, 1997.

Ferenc, Tone: Okupatorjevi dokumenti o hajki na Gorenjskem 8. in 9. avgusta 1941. V: Ferenc, Tone: *Satan, njegovo delo in smrt*. Ljubljana: Založba Borec, 1979, str. 315–325.

Ferenc, Tone: Vprašanje priključitve zasedenih slovenskih pokrajin nemškemu rajhu. *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja* 14, 1974, št. 1–2, str. 157–201.

Glišić, Venceslav: *Užička republika*. Beograd: Nolit, 1986.

Guštin, Damijan: Konceptualni razvoj partizanstva na Slovenskem leta 1941. *Prispevki za novejšo zgodovino* 32, 1992, št. 1–2, str. 109–123.

Guštin, Damijan: Vprašanja oboroženega odpora 1941. *Prispevki za novejšo zgodovino* 16, 2001, št. 2 (Slovenci in leto 1941: znanstveni posvet Šestdeset let od začetka druge svetovne vojne na Slovenskem), str. 123–141.

Jan, Ivan: *Cankarjev bataljon in dražgoška bitka*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1974.

Jan, Ivan: *Dražgoše*. Ljubljana: Zavod Borec, 1961.

Jan, Ivan: Dražgoška bitka – plamenica upora v podjarmljeni Evropi. *Loški razgledi* 18, 1971, št. 1, str. 33–47.

Jan, Ivan: *Dražgoška bitka*. Ljubljana: ČZDO Komunist Ljubljana in Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine, 1982.

Jan, Ivan: *Dražgoška bitka*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1971.

Jan, Ivan: Marijan Masterl o Cankarjevem bataljonu in moja spoznanja o tem. *Loški razgledi* 51, 2004, št. 1, str. 307–316.

Jan, Ivan: Nekaj posebnosti NOB na Gorenjskem v letu 1941–1942 s poudarkom na dražgoško bitko. *Kronika* 22, 1974, št. 1, str. 1–8.

Jan, Ivan: Rovt, najodmevnejša zmaga slovenskih partizanov 1941. *Loški razgledi* 34, 1987, št. 1, str. 225–250.

Jan, Ivan: *Vrh v Dražgošah: Bitka, boj, tragedija, mit, legenda*. Kranj: [samozaložba], 2001.

Kocjančič, Klemen: *Red mrtvaške glave pod Alpami. Enote in ustanove Waffen-SS na Slovenskem med drugo svetovno vojno*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2021.

Kraigher, Sergej: Dražgoška bitka, edinstvena bitka v okupirani Evropi (govor ob odkritju spomenika dražgoške bitke in Cankarjevemu bataljonu, Dražgoše 22. julija 1976). *Loški razgledi* 23, 1976, št. 1, str. 195–203.

Križnar, Ivan: *Kranjsko okrožje med nemško okupacijo in narodnoosvobodilnim bojem 1941–1945*. Kranj: Območno združenje borcev in udeležencev NOB, 2007.

⁴⁵ Prim. Štih, Revizija povijesti.

⁴⁶ Prim. Motadel, The Political Role.

⁴⁷ Prim. *Memory Politics*.

- Križnar, Ivan: Okupacija in narodnoosvobodilni boj na zgornjem Gorenjskem. *Prispevki za novejšo zgodovino* 41, 2001, št. 1, str. 71–86.
- Masterl, Marijan: Cankarjev bataljon in uporni Narigarji s Pasje ravni pred 60 leti. *Loški razgledi* 48, 2001, št. 1, str. 71–144.
- Memory Politics and Populism in Southeastern Europe* (ur. Jody Jensen). Abingdon: Routledge, 2022. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003109297>
- Mohar, Katarina: Nacistično plenjenje umetnostne dediščine na Gorenjskem med drugo svetovno vojno in primer oltarjev iz cerkve sv. Lucije v Dražgošah. *Acta Historiae Artis Slovenica*, 25, 2020, št. 1, str. 213–231. DOI:10.3986/ahas.25.1.09
- Motadel, David: The Political Role of the Historian. *Contemporary European History* 32, 2023, str. 38–45. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0960777322000716>
- Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945 (druga izdaja)* (ur. Zdravko Klanjšček). Ljubljana: Vojaško zgodovinski inštitut Jugoslovanske ljudske armade in Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, 1977.
- Ocepek, Maks: Dražgoška kronika. *Loški razgledi* 41, 1994, št. 1, str. 279–296.
- Štih, Peter: Revizija povijesti i revizionizam u historiografiji? Svakako! *Scrinia Slavonica* 19, 2019, str. 375–381.
- Šubic, Ive: Obkoljeni na Mošenjski planini. *Loški razgledi* 18, 1971, št. 1, str. 51–54.
- Torkar, Blaž: Slovenian Partisan Resistance of 1941. *Vojnoistorijski glasnik*, 2022, str. 206–222. DOI: 10.5937/vig2200206T
- Zupanc, Ciril: Porušene Dražgoše: Popis materialne vojne škode. *Loški razgledi* 24, 1977, št. 1, str. 215–241.

SPLETNI VIRI

Obrazi slovenskih pokrajin

Adam, Lucijan. Jan, Ivan (Ivo) – Srečko: <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/jan-ivan-ivo-srecko/> (2. 5. 2024).

Slovenska biografija

Ferenc Tone: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1009370/> (2. 5. 2024).

SUMMARY

Between Myth and Truth. The Development of War Historiography on the Example of the Battle of Dražgoše

As the longest armed conflict with the highest casualty rates among the Slovenians, the Second World War remains the topic of the most comprehensive historiographical research in Slovenia. One of the most important events that took place in Slovenia during the Second World War was undoubtedly the Battle of Dražgoše, fought in January 1942 between the Partisan Cankar Battalion and the German occupying forces. Whereas the course and aftermath of the battle itself have never been disputed, a few important details related to it have for decades remained the subject of debate. Based on the analysis of the most influential historiographical works on the Battle of Dražgoše, the article will demonstrate how the knowledge about the battle—primarily regarding the questions of what German units participated in it and what losses they suffered—has changed over decades as well as how historiographical works also began to be used for political purposes. Immediately after the Battle of Dražgoše, the first Partisan reports described the immense concentration of German forces at Dražgoše and high German losses. In the following years, such reports further proliferated without any critical reflection on these figures. It was only decades after the battle (and the war itself) that new documents were brought to light and slowly changed the historical knowledge about the battle. The aim of the article is to show the importance of (military and war) historiography for the constant striving to find the truth about historical events, regardless of the mythological aura around them.